

Raport arheologic: București/comuna: mun. București/județul: București/punct: Calea Victoriei, nr. 37 B, fundațiile Teatrului Național (2004)

Gheorghe Mănușu-Adameșteanu (Muzeul Municipiului București)

Monica Mărgineanu-Cârstoiu (Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București)

Les fouilles archéologiques de sauvetage, ayant pour but la mise en évidence des vestiges du premier Théâtre National de la Roumanie, inauguré à Bucarest le 31 décembre 1852, se sont déroulées en deux reprises: du 24 septembre 1998 au 24 mars 1999 et du 19 février 2004 au 6 juillet 2004. L'objectif des fouilles a été la recherche exhaustive des fondations de cet édifice, dont l'extension vers l'Ouest dépasse les limites de la propriété du bénéficiaire de la fouille (Victoria Business Plaza). Du côté Sud, vers la rue Constantin Mille, sur toute la longueur de l'emplacement, les murs du théâtre se trouvaient superposés et détruits, aux années 1960-1970, par l'aménagement de certains boutiques et par l'installation d'un dense réseau d'utilités urbaines (conduites d'alimentation en eau ou de canalisation, des câbles électriques etc.). Une situation comparable, mais à moindre échelle, a été constatée au coin Nord-ouest de l'emplacement. VIIIème siècle. L'intervalle est marqué par la présence d'un follis de Justinianus II (705-711), frappé à Constantinople, découvert dans la pièce no. 38, à une profondeur de -2,30-2,45 m, dans une couche de débris contenant également des fragments céramiques du XIXèmes siècle. Cette couche recouvrait directement le sol vierge, ce qui impose à supposer que la monnaie s'y trouvait en position secondaire, étant entraînée d'une location différente. Jusqu'à présent, sur l'emplacement de l'Avenue Victoriei, no. 37 B, on n'a pas identifié d'autres vestiges qui puissent servir d'appui à l'hypothèse de l'existence d'un habitat du VIIIe siècle sur l'endroit. Sa présence ne pourrait, quand même, étonner puisque de nombreux traces d'habitation des VI-VIIèmes siècles ont été inventoriées sur le territoire actuel de la ville de Bucarest: à «Curtea Veche», à Catelu Nou, à Ciurel-Militari, rue Soldat Ghivan. XV-XVIèmes siècles Les plus anciens complexes d'habitation explorés sur l'emplacement appartiennent à la seconde moitié du XVe siècle. Il s'agit de l'inventaire de deux fosses ménagères: Gr1, avec un pot à anse et une écuelle à anse; Gr3, avec des fragments céramiques de pots à anse et plats. Les deux fosses ont été identifiées et dégagées dans la pièce no. 21. Les deux fosses ménagères appartiennent à un niveau d'habitation à attribuer à la seconde moitié du XVe et à la première moitié du XVIe siècle et leur emplacement représente la plus septentrionale attestation archéologique des débuts de la ville de Bucarest. XVIII-XIXèmes siècles Pour cette période il y a le témoignage de trois habitations (L1 dans la pièce no. XI, L2 et L3 dans la pièce B) et d'une fosse ménagère (Gr2 dans la pièce 21), datées par l'inventaire archéologique (céramique commune et émaillée, faïence et porcelaine d'importation, vases en verre). La céramique trouve de nombreuses analogies parmi les autres découvertes des XVIII-XIXèmes siècles bucarestoises. En général, leur datation précise repose sur le fait de leur parution dans des dépôts clos, parmi lesquels on peut citer les découvertes les plus récentes, des auberges Constantin Voda et Stavropoleos. Le théâtre national (1846-1947) À l'Est de l'entrée dans le chantier on a identifié les soubassements d'un édifice en briques, de plan carré, dont l'emplacement est isolé par rapport aux vestiges du théâtre. Très probablement, il s'agit d'un réservoir d'eau, datant de la phase initiale (Hefft). À l'appui de cette supposition vient la découverte, en 1999, d'un grand nombre de vases en faïence – plats, soupières, écuelles etc. – qui pourrait être reliés au fonctionnement de la cuisine du Théâtre. Plus loin, vers l'Ouest de l'endroit, il faudrait localiser les annexes du Théâtre. Pour assurer une lecture correcte de la situation en terrain, on a attribué des nombres aux diverses «pièces» dégagées, selon leur emplacement dans le terrain. Aux «pièces» de la zone de la scène, caractérisées par des fondations en briques nouvelles, on a attribué une numérotation en chiffres romaines, à la différence des compartiments attenants à l'ensemble de la salle proprement dite du Théâtre, dont la numérotation est en chiffres arabes. Il faut en ajouter les deux grandes «pièces» dans la zone d'accès au Théâtre: le portique l'entrée («pièce» A) et le foyer («pièce» B). En général, l'entrée et la salle proprement dite ont supporté des transformations minimales dans l'intervalle 1852-1944. Au cours du tremblement de terre du 10 novembre 1940, la toiture de la zone de la scène s'est écroulée en déformant les murs de celle-ci, mais la salle proprement dite et les foyers n'ont pas souffert des avaries. Le mur séparant la scène et la salle proprement dite a été rebâti sur une poutre de béton, longue 12,4 m et hauteur 2,5 m; également, on a refait intégralement, tous les murs de la scène. Pendant le bombardement du 24-26 août 1944, la toiture du Théâtre fut incendiée, mais les avaries de l'édifice n'étaient pas catastrophiques. Une des bombes a touché les compartiments souterrains du vestibule: les traces de l'incendie ont été identifiées lors des fouilles archéologiques de 2004. Même si la restauration du Théâtre était possible – on en avait même élaboré le projet – sur décision des nouvelles autorités de Bucarest, le Théâtre National fut totalement démoli en automne 1947. L'action de destruction fut continuée aux années 1960-1970, à l'occasion de l'aménagement de nombreux boutiques dans les rues bordant l'ancien emplacement du Théâtre (rues Constantin Mille et Ion Câmpineanu).

Categorii: Civil; Domestic;

Epoci/Perioade: Epoca medievală mijlocie; Epoca modernă; Epoca medievală timpurie (sec. X - XIII); Epoca medievală (sec. XIII -XVIII); Epoca modernă (sec. XIX - XX);

Pagina web: <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=3082>

În toamna anului 1998 au început lucrările arheologice pentru cercetarea fundațiilor Teatrului Național și a terenului din jur. Săpăturile, eșalonate pe mai multe campanii, au evidențiat existența mai multor etape de locuire.

Cea mai veche descoperire, un follis de la împăratul Iustinian al II-lea (705-711), constituie o apariție izolată, dar în vecinătate, la Curtea Veche, sunt cunoscute elemente ale culturii materiale din sec. VI-VII. Moneda a fost descoperită în camera 38, la o adâncime de -2,30-2,45 m, într-un nivel cu fragmente ceramice din sec. XIX. Acest nivel suprapune direct solul viu, ceea ce ne arată că moneda a fost antrenată cu ocazia construirii fundațiilor Teatrului Național.

Cele mai vechi complexe de locuire cercetate in situ pe acest amplasament, aparțin celei de-a doua jumătăți a sec. al XV-lea și reprezintă cea mai nordică descoperire din perioada de început a orașului: este vorba de două gropi menajere Gr1 și Gr3 surprinse și cercetate parțial în camera 21, aflată pe latura nordică a Teatrului Național.

Groapa 1

Din partea inferioară a acestui complex provin două vase care au fost întregite:

- oală cu toartă cu umerii rotunjiți, de dimensiune medie, cu diametrul gurii mai mare decât diametrul bazei. Buza este înaltă, evazată, cu marginea teșită drept și se continuă cu un gât foarte scurt. Toarta se prezintă ca o bandă lată, ușor supraînălțată: atașul superior pleacă de la jumătatea buzei, în timp ce partea inferioară se prinde în punctul de maximă arcuire a peretelui vasului. Fundul vasului este drept. Este lucrată dintr-o pastă fină cu nisip în compoziție, arsă oxidant, de culoare roșcat cărămizie. Vasul nu este decorat și prezintă urme de ardere secundară. Dimensiuni: înălțimea de 14 cm; diametrul gurii de 12 cm; diametrul bazei de 7,50

- castron cu toartă cu pereții arcuiți. Buza este scurtă, teșită oblic spre partea interioară. Are o toartă lată, puțin supraînălțată, cu o ușoară șanțuire pe mijloc: atașul superior se prinde de marginea buzei, în timp ce capătul inferior se prinde sub zona diametrului maxim. Este lucrată dintr-o pastă închisă la culoare, aspră la pipăit, cu nisip și multă mică în compoziție, fiind ars reductor. Vasul nu este decorat și prezintă urme de ardere secundară. Dimensiuni: înălțimea de 7 cm; diametrul gurii de 18,5 cm; diametrul bazei de 10

Groapa 3

Au fost descoperite numai materiale ceramice fragmentare, aparținând celor două mari categorii întâlnite în așezările medievale din sec. XV-XVI: ceramică comună (două fragmente de oală cu toartă) și ceramica smălțuită, sgrafittată (fragmente provenind de la două farfurii).

Complexele de locuire din sec. XVIII-XIX

Locuința 1

În zona scenei, în colțul de SV al limitei săpăturii arheologice, la adâncimea de -3,10 m față de nivelul actual de călcare (indicat prin plăcile de pavaj ale unei parcuri contemporane), s-a conturat un bordei, care a fost suprapus de fundațiile camerei XI. Locuința 1 nu a putut fi explorată în întregime. Partea care a fost accesibilă cercetării prezintă următoarele dimensiuni: latura de E 1,25 m (intră sub zidul de N al camerei XI); latura de S 1,27 m; în capătul de V s-a păstrat o groapă de par cu dimensiunile de 0,2?0,3 m, adâncă de -0,15 m.

Inventarul este format din numai fragmente ceramice: reținem paritatea, surprinzătoare în ceea ce privește reprezentarea, dintre ceramica comună (oala cu toartă, ulcior, capac) și cea smălțuită (fragmente de la vase deschise), într-o epocă în care predomină vasele smălțuite. Un fragment de farfurie cu decor sgrafittat și un fragment de pipă ar pleda pentru datarea acestei locuințe în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea.

Locuința 2

Ca și-n cazul precedentei, nici locuința 2 nu a putut fi cercetată integral, fiind afectată de fundațiile vestibulului teatrului. În camera B (conturată de fundațiile vestibulului teatrului) a fost dezvelită o suprafață din colțul sau de NV. Dimensiunile suprafeței cercetate din locuința 2 sunt: latura de V 5,7 m, intră sub zidul de E al camerei B; latura de N 2,5 m, intră sub zidul de E al camerei B; restul este suprapus și distrus de latura de E a vestibulului.

Dintr-o umplutură cu grosimea de cca. 0,5 m, din locuința 2 au fost recuperate numeroase fragmente ceramice, majoritatea smălțuite, provenind de la vase închise - oale cu toartă, căni, ulcioare; predomină însă formele deschise farfurii, castroane, străchini. Nelipsite sunt ligheanul și tigiia cu toartă. Prezența hanului în vecinătate, constituie un reper cronologic indirect, locuința existând, probabil, în prima jumătate a sec. al XVIII-lea.

Locuința 3

Tot în camera B (fundații ale vestibulului teatrului), în colțul de SV, a fost cercetată o suprafață mai mare dintr-o locuință, suprapusă de laturile de E și de S ale vestibulului. Dimensiunile pe care a putut fi investigată: latura de V = 2, 2 m, intră sub zidurile de V și de S ale camerei B; latura de N = 2,9 m, intră sub zidul de E al camerei B; latura de E = 3, 24 m, intră sub zidul de E al camerei.

Inventarul arheologic recoltat se rezuma la doar câteva fragmente ceramice, de foarte mici dimensiuni, atribuibile sec. al XVIII-lea.

Groapa 2

În camera 21, între gropile 1 și 3, din sec. al XV-lea, a fost cercetată o groapă menajeră cu diametrul de 1,95?2,03 m. Inventarul arheologic recuperat din ea se compune din câteva fragmente ceramice din sec. al XVIII-lea.

Mormântul 1

Între camerele 23 și 24, sub zidul despărțitor, la -0,37 m adâncime, imediat sub prima asiză de la baza zidului, a fost dezvelit un schelet în poziție anatomică dorsală, orientat V-E (lungime = 1,57 m). Brațele erau împreunate pe cutia toracică, stângul peste dreptul. Din brațul stâng lipsește partea superioară. De la bazin în jos, trupul pare să fi fost răsucit pe dreapta, având picioarele ușor flectate și suprapuse, stângul peste dreptul. Era depus în pământ negru, lipsit de materiale arheologice; urma gropii a fost distrusă de șanțul de fundație al zidului care-l suprapune. Acest ultim strat de pământ negru, în care era depus mormântul, are grosimea de 1 m, sub care urmează solul viu, din care s-au săpat 0,3 m de verificare.

Scheletul aparține unui adult și prezintă o stare de conservare bună. Dantura este întregă și fără urme vizibile de uzură. Judecând după aplatizarea oaselor bazinului, pare a fi vorba de un individ de sex feminin. Sub omoplatul stâng s-a păstrat puțin lemn de la sicriu. Între fundația zidului și schelet s-au găsit câteva fragmente ceramice din sec. al XIX-lea.

Mormântul este lipsit de orice inventar funerar (s-a recuperat doar un mic fragment metalic (?). Absența acestuia sugerează o datare a mormântului - numai după criteriul stratigrafic - anterioară sec. al XIX-lea. Prezența sicriului ar putea fi luată drept dovada a unei înmormântări normale, în cadrul unui cimitir medieval, format în jurul unei biserici mai vechi (?).

Teatrul Național (1846-1947) - Limita de N a amplasamentului

La E de intrarea în incinta amplasamentului (și în șantier) au fost surprinse fundațiile unei construcții din cărămidă, de plan pătrat, care este izolată de vestigiile Teatrului propriu-zis. Reprezintă, probabil, un rezervor de apă din perioada inițială (Hefft), supoziție ce pare confirmată prin descoperirea, în anul 1999, a unui mare număr de vase de faianță - farfurii, supiere, castroane etc. - care sugerează funcționarea, în zona aferentă, a bucătăriei Teatrului. La V de aceasta trebuie localizate anexele Teatrului.

O secțiune de control, trasată între zidul de E al extinderii Teatrului, realizată în anul 2004 și limita de V a perimetrului, a pus în evidență o serie de fundații, mai noi - din perioada interbelică care par a fi fost construite peste vechile amenajări. Tot aici a fost identificată și centrala termică a Teatrului, din care au fost dezvelite o serie de canale din cărămidă și rezervorul din metal, care mai conținea, încă, păcură.

Fundațiile Teatrului Național

Înainte de începerea lucrărilor pentru fundațiile Teatrului, terenul a fost nivelat, operațiune ce a fost confirmată de cercetările arheologice. Pe latura de N a Teatrului, în mijlocul camerei 39, la -1,85 m adâncime, s-a conturat o groapă dreptunghiulară - Complexul 1 de unde au fost scoase foarte multe cărămizi (peste 50 de exemplare, majoritatea întregi) și material ceramic fragmentar din sec. al XIX-lea, dar și un ulcioraș aproape întreg. Potrivit observațiilor noastre, groapa, de mari dimensiuni (lungă de 6,4 m, lată de 2,06 m și adâncă de -1,75 m), tăiată de latura de S a camerei 39, a fost sapată cu ocazia nivelării terenului de către constructorii Teatrului Național, pentru a se arunca în ea materialele rezultate din eventualele demolări.

În cursul anului 2004 s-a putut preciza că fundațiile Teatrului (zona scenei) depășesc limita amplasamentului din Calea Victoriei nr. 37 B: spre V, scena Teatrului "pătrunde" și în parcare amenajată de ROMTELECOM. Un zid transversal, de la N la S, delimitează, la subsolul scenei, spațiile pentru manevrarea decorurilor.

Pentru o mai bună înțelegere a situației din teren, "camerelor" din zona scenei, cu fundațiile din cărămidă nouă, au fost numerotate cu cifre romane pentru a le diferenția de substructurile corpului sălii de spectacol a fostului Teatru Național, unde încăperile au fost numerotate cu cifre arabe; acestora li se adaugă cele două camere de mari dimensiuni A (porticul de intrare) și B (foyerul).

În general, intrarea și corpul sălii de spectacol au suferit foarte puține modificări în perioada 1852-1944. Dintre intervențiile periodice, surprinse pe cale arheologică, putem aminti situația din camera B (vestibulul teatrului), unde, între adâncimile de -4,60-5 m, s-a descoperit o monedă de 10 bani din anul 1906, de la Carol I, lângă o conductă subțire pentru apă.

Reparații periodice, care implică lucrări de construcție importante, sunt surprinse în zona scenei. Primele modificări datează din anul 1914 și sunt detectabile în camerele I, II și III: în camera I, la 0,4 m față de latura de S a camerei, a fost dezvelit un zid anterior refacerii din anul 1940, care are următoarele dimensiuni: lungime de 3,08 m, grosime 0,42 m, înălțime 0,3 m (cărămida are dimensiunile de 0,27?0,13?0,08 m). El suprapune un zid mai vechi (faza Hefft), păstrat pe o înălțime de 0,3 m. În camera II, pe latura de N, cele două așize ale zidului ce se păstrează pe o lungime de 6,2 m, suprapun, din nou, un zid din prima fază.

În timpul cutremurului din 10 noiembrie 1940 acoperișul scenei s-a prăbușit și zidurile scenei au suferit stricăciuni, în timp ce sala de spectacol și foayerele au rămas neatînse. Zidul dintre scenă și sală a fost refăcut pe o grindă de beton de 12,4 lungime și 2,5 m înălțime. De asemenea au fost refăcute, integral, toate zidurile scenei: fără fundații, sprijinite numai pe o pardoseală de cărămidă a subsolului, care datează din perioada Hefft: camera IV (dimensiuni cărămizi: 0,27?0,13?0,04 m; 0,27?12,5?0,35 m; 26,5?0,13?0,04 m), camera V (dimensiuni cărămizi: 27,5?0,13?0,35 m; 0,27?0,13?0,35 m); acestea s-au lăsat vezi camera II, cu excepția cazurilor când au suprapus ziduri mai vechi vezi camera I și puse plombe de beton: camera IV, camera XV.

Între camerele XII-XIII, de pe latura de S a scenei, între plomba din beton și zidul din cărămidă, s-a descoperit o monedă de 1 leu din anul 1938.

În timpul bombardamentelor din 24-26 august, acoperișul clădirii a fost incendiat, dar avariile nu au fost catastrofale. Una dintre bombe a ajuns în subsolul vestibulului: în timpul cercetărilor din această suprafață, s-a dezvelit o podea din ciment, aparținând subsolului unuia dintre magazinele ce au funcționat în anii '70-'80. Ea a fost amenajată peste un strat de nisip; sub această nivelare modernă se afla, în jumătatea de NE, o suprafață cu urme de incendiu puternic, pâna la vitrifierea cărămidii.

Deși putea fi restaurat, fiind întocmit și un proiect în acest sens, Teatrul Național a fost demolat în toamna anului 1947.

Acțiunea de distrugere a vestigiilor sale in situ a continuat în perioada anilor 1960-1970 când, pe străzile Constantin Mille și Ion Câmpineanu, au fost deschise numeroase magazine. Amenajarea acestora (încăperi, instalații de apă, canal, gaze etc.) a dus la distrugerea compartimentelor fostului Teatru, aflate pe laturile de S (camerile 32, 33) și N (camerile 42, 43 - unde se mai păstrează un perete despărțitor placat cu faianță albă). De altfel, toată latura de S a amplasamentului din Calea Victoriei nr. 37 B, este răscolită de construcțiile menționate. Una dintre conductele din tuburi mari de beton, traversează fundațiile, de la N la S, prin fața camerei B.

Partea centrală a Teatrului a fost nivelată și amenajată în mai multe etape (peste tot se păstrează, parțial, numai fundații din subsol), fiind acoperită cu plăci de pavaj de beton (dimensiuni 0,5?0,5 m). Deasupra camerei 30 s-a putut observa cum, într-o primă etapă, zona a fost pavată cu plăci de granit, pătrate, cu latura de 0,2 m și grosimea de 0,04 m, puse direct peste umplutura de moloz. Ulterior s-a mai turnat și un strat de asfalt. Unul dintre aceste momente este datat: în Camera 39, pe latura de N, în dărâmătură, într-un strat cuprins între adâncimile de -1,2-1,4 m, s-a descoperit o monedă de 5 lei din anul 1978, care punctează momentul nivelărilor masive pentru amenajarea unei parcări.